

Osmanlı Maddî Kültüründe Temaşa

22-23 Eylül 2006

Boğaziçi Üniversitesi
Kültürel Miras Müzesi

Değerlendirme:
Abdullah Saçmalı

Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü tarafından on bir yıldır düzenlenen workshoplar'ın bu seneki konusu "Osmanlı maddî kültürü"ydü. "11th Annual Workshop on Ottoman Material Culture Temaşa: Performances in the Ottoman World" Sempozyumunda, özeldede "Osmanlı'daki Temaşalar" üzerinde duruldu. İki gün boyunca bu çerçevede tebliğler sunuldu.

İlk olarak Tarih Bölümü Başkanı Selim Deringil kısaca bir selamlama konuşması yaptıktan sonra Süreyya Faruki açılış konuşmasını yaptı. Faruki konuşmasında, Osmanlı'da temaşaların öneminden ve nasıl araçsallaştırıldığından bahsetti; ayrıca kısaca işlevlerine de değindi. Bu bağlamda, büyükelçiliklerde yapılan şenliklerin bir diplomasi aracı olmasını örnek olarak verdi. Türkiye Cumhuriyeti'nde tiyatro ve oyunlar tarihiyle ilgilenen Metin And ve Özdemir Nutku'dan özellikle bahsetti ve bugünkü anlamıyla tiyatroyla ilk iştiğal edenin Metin And olduğunu söyledi. Faruki konuşmasında şenliklere de değindi ve şenliklerin iki ana vechesi olduğunu söyledi: (1) Törenselleşmiş ve (2) masraflara bakan kısım. Şenliklerin çok değişik şekillerde yapılabildiğinden söz eden Faruki, resmî geçitlerin (parades) bunlardan biri olduğunu ifade etti.

Şenliklere dair bilgilerin kaynaklarına değinen Faruki, içeriden ve dışarıdan olmak üzere şenliklerin

iki ana kaynağının olduğunu; dahili kaynakların surnamelerle, harici kaynakların ise tasvirlerle sabit olduğunu söyledi. Örnek olarak, Joseph von Hammer'in tasvirlerinin 1582 şenlikleri için çok iyi bir kaynak olduğunu belirtti.

Faruki, daha sonra, Osmanlı'da tiyatro ve temaşaya ilişkin yapılan çalışmalardan önemli gördüklerinden bazılarını zikretti ve Derin Terzioğlu tarafından yapılan doktora tezine dikkat çekti. Bu tezde Terzioğlu'nun sorusunun, Avrupa'da bütün kuraların geçici olarak kaldırıldığı karnavalların Osmanlı'da da örnekleri olup olmadığına bakmak olduğunu söyledi.

Faruki'nin açılış konuşmasından sonra, Yaşar Üniversitesi'nden Prof. Dr. Efdal Sevinçli, "Şenliklerimiz ve Surnamelerimiz: 1675 ve 1724 Şenliklerine Dair İki Surname" başlıklı tebliğini sundu. Surnamelerin ne anlama geldiğinden ve surnameler arasındaki farklı anlatımlardan bahsetti. Bazılarının bir meseleyi detaylı bir şekilde anlatırken, bazılarında aynı konunun sathi bir şekilde geçildiğine değindi.

Bilkent Üniversitesi'nden Ezgi Korkmaz, "Osmanlı İmajının İki Yüzü: 1582 Şenliklerinde Zanaatkâr Performansları" başlıklı tebliğinde, mübalağanın Osmanlı şenliklerinin ağır basan bir özelliği olduğuna dikkat çekti. Ayrıca ekonomik ve siyasî krizlerden sonra, geçici de olsa halkın unutmamasını kolaylaştırmak için, şenliklerin daha şaşılahtırıcı kutlandığını belirtti.

Ludwig-Maximillan Üniversitesi'nden Markus Koller, "Valinin Karşılığı: 18. yüzyıl Osmanlı Bosnası'nda Şenlikler" başlıklı tebliğinde, merkez tarafından atanan valinin Saraybosna halkı tarafından nasıl karşılandığını anlattı ve valinin hem merkezî hükümetçe atanmış bir devlet adamı olarak, hem de yerel halkın idarecisi olarak önemli bir kişi olduğunu vurguladı.

Fatmagül Demirel (Yıldız Teknik Üniversitesi), “Osmanlı’da At Yarışları: Eğlence mi, Yarış mı?” başlıklı bir tebliğ sundu. Tebliğinde bir eğlence aracı olarak başlayan at yarışlarının, gittikçe nasıl “ciddi” bir hal aldığına ve yarışlarda ekonomik boyutun kendini belli etmeye başladığına değindi. Ayrıca Enver Paşa’nın at yarışlarına meraklı oluşu, “Maşallah” isimli atıyla yarışlara katılması ve Veli Efendi hipodromuna tribün ve hakem kulesi yaptırması tebliğde dikkat çeken ilginç noktaları.

François Georgeon (EHESS) “Osmanlı Döneminde İstanbul Ramazanlarında Temaşalar” başlıklı tebliğinde, Osmanlı’da Ramazan’ın eğlence ayı olduğunu ve 19. yüzyılda Ramazan ayı ile temaşanın gelişimi arasında paralellik bulunduğunu söyledi. Fakat 1930’lu yıllarda Cumhuriyet’le beraber Ramazan ayında tiyatro ve temaşanın eski yoğunluğunu kaybettiğini belirtti.

Boğaziçi Üniversitesi’nden Daryo Mizrahi, “Neye Gülmüyorduk? Ve Artık Niye Gülmüyoruz? Osmanlı Gölge Kukla Oyunlarında Çeşitlilik ve Komedi” başlıklı tebliğini sundu. Mizrahi, tebliğinde Osmanlı’da halkın Karagöz oyunlarına neden iltifat ettiğine ve bu oyunlardaki gülme unsurlarına dikkat çekti. Normların geçici olarak kaldırılıp limitlerin farkına varmanın, gülmenin altındaki temel saik olduğunu söyledi.

Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Bölümü’nden Köksal Seyhan, “Meydan-ı Küşteri’de Halk Hikâyeleri” başlıklı tebliğinde iki temel soruyla ilgilendi: (1) Hangi halk hikâyeleri Karagöz perdesine aktarılmış? (2) Uyarlanan hikâyeler hangi kıstaslara göre seçilmiş? Seyhan, ayrıca tebliğinde Meydan-ı Küşteri ifadesinin ilk Karagöz oyunlarının kendisine dayandırıldığı Şeyh Küşteri’den geldiğine de dikkat çekti.

Çiğdem Kılıç (Dokuz Eylül Üniversitesi) “Geleneksel Türk Tiyatrosu’nda Zenne Olgusu” başlıklı bir tebliğ sundu ve zenne kavramının şu an Türkiye’de

yanlış kullanıldığını söyledi. Zennenin orta oyunu-na özgü bir kavram olup, erkekler tarafından oynanan, ahlâksız kadın tipi olduğundan bahsetti.

California Üniversitesi’nden Darin Stephanov “Monark için top atışları: 19. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde ve Rusya’da, Tahta Çıkış, Taç giyme ve Diğer Kamusal Hanedan Şenliklerinde Topların Törensel Kullanılışı Üzerine Notlar” (Cannon Salvos for the Monarch: Notes on the Ceremonial Usage of Artillery at 19th century Ottoman & Russian Accession, Coronation and Other Public Dynastic Festivities) başlıklı bir tebliğ sundu. Stephanov, tebliğinde Osmanlı ve Rusya’daki hanedan törenlerinin nasıl gerçekleştirildiğini detaylı bir şekilde anlattı. Top atışlarının bu karşılama ve uğurlama törenlerinde özellikle önemli olduğunu ve geleneksel top atışı sayısının 21 olduğunu söyledi.

Boğaziçi Üniversitesi’nden Cafer Sarıkaya, tebliğinde Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyılın sonunda doğuyu temsilen Chicago Dünya Fuarı’na Türk tiyatrosu olarak katıldığından bahsetti. Osmanlı Devleti’nin katıldığı sergilerin önce daha çok ekonomik amaçlı olduğundan, fakat sonra sergilerin kültürel yönünün ağır bastığından bahseden Sarıkaya, bu fuarda Türk tiyatrosunun oyunlarını Arapça sergilediğini ve sunulan kimliğin bir Türk’ten ziyade bir Ortadoğu tipi olduğunu belirtti.

Sempozyum diğer tebliğlerle devam etti ve son olarak Süreyya Faruki kapanış konuşmasında, tebliğ metinlerinin yayınına ilişkin bazı konulara dikkat çektikten sonra, iştirak edenlere teşekkür ederek programı bitirdi.

Tebliğciler ve Tebliğiler

1. Efdal Sevinçli (Yaşar Üniversitesi-İzmir) “Şenliklerimiz ve Surnamelerimiz: 1675 ve 1724 Şenliklerine Dair İki Surname”

2. Ezgi Korkmaz (Bilkent Üniversitesi) “Two Faces of Ottoman Image: Artisan Performances within the Festival of 1582”
3. Markus Koller (Ludwig-Maximillan Üniversitesi) “The Welcome of the Governor: Festivities in the 18th C. Ottoman Bosnia”
4. Fatmagül Demirel (Yıldız Teknik Üniversitesi) “Osmanlı’da At yarışları: Eğlence mi Yarış mı?”
5. François Georgeon (EHESS) “Osmanlı Döneminde İstanbul Ramazanlarında Temaşalar”
6. Daryo Mizrahi (Boğaziçi Üniversitesi) “What were we laughing at? And why aren’t we laughing anymore? Diversity and comedy in Ottoman shadow pupper performances”
7. Köksal Seyhan (Boğaziçi Üniversitesi) “Meydan-ı Küşteri’de Halk Hikâyeleri”
8. Çiğdem Kılıç (Dokuz Eylül Üniversitesi) “Geleceksel Türk Tiyatrosunda Zenne Olgusu”
9. Darin Stephanov: “Cannon Salvos for the Monarch: Notes on the Ceremonial Usage of Artillery at 19th C. Ottoman & Russian Accession, Coronation and Other Public Dynastic Festivities”
10. Nalan Turna (SUNY & Yıldız Teknik Üniversitesi) “Commercialization of Entertainment, Politicization of Theatres, 1876-1909”
11. Melike Alpargın (Ludwig-Maximillians Üniversitesi) “The Theatre under the Sultans Abdülaziz and Abdülhamid II: Progress or Regress?”
12. Fahriye Dinçer (Yıldız Teknik Üniversitesi) “Afife Jale’nin Sahneye Çıkışı ve Geç Osmanlı Modernleşme Sürecinin Sorgulanması”
13. Nabi Özdemir (Hacettepe Üniversitesi) “Son Dönem Osmanlı Eğlence Dünyası ve Medya”
14. Nur Gürani Arslan (Boğaziçi Üniversitesi) “Türkçede İlk Müzikli Oyunlar ve Direktör Ali Bey’in Letafet Adlı Oyunu”
15. Mehmet Ali Beyhan (İstanbul Üniversitesi) “Yeni Bulunan bir Ruznameye Göre Osmanlı Sarayında Eğlence Hayatı”